

Smith Murray. **Europski radnički pokret - opasnosti i izazovi**. 2011.

(<http://www.slobodnifilozofski.com/2011/07/murray-smith-europski-radnicki-pokret.html>)

Svjetska je kriza stavila europske radnike u novu situaciju općeg potkopavanja socijalnih prava - kako se radnički pokret može nositi s ovim najnovijim frontalnim napadom te koje mu opasnosti pritom prijete, raspravlja Murray Smith. Europski radnički pokret se, nastupom svjetske ekonomske krize, našao u novoj fazi koja je puna opasnosti i izazova. Važno je naglasiti da smo zapravo u novoj situaciji, a ne samo u nastavku prethodnog razdoblja.

Nema ničeg novog u činjenici da je europska radnička klasa napadnuta i u defenzivi. Od 1980-ih postoji sistemsko nastojanje, koordinirano od Europske unije (EU), za nametanjem neoliberalnih politika u Europi. Ciljevi su smanjivanje cijene rada (plaće, naknade, socijalni programi), uklanjanje ograničenja kapitalu i otvaranje novih sektora ekonomije privatnom kapitalu. Svjedočili smo deregulaciji ekonomije, naročito financija, nametanju fleksibilnih radnih praksi, porastu prekarnog rada, privatizacijama i “reformi” socijalne države u smislu potkopavanja općih prava na mirovine, naknada za nezaposlene, besplatnog zdravstva i drugih programa. Ugovori ostvareni kolektivnim pregovaranjem identificirani su kao strukturni problem, a slabljenje sindikata definirano je kao cilj (uvodnik *Financial Timesa*, 10. svibnja 2010.). Takvo slabljenje se pojavilo u nekim zemljama, ali ne u svima. Brzina i razmjer napada varirali su među različitim zemljama, ali smjer je nepogrešiv. Kumulativni su učinci potkopali, ali ne i uništili državu blagostanja koja se razvila, u velikoj mjeri, tijekom ekonomskog buma nakon Drugog svjetskog rata.

Danas vladajuće klase pojačavaju napade. Da se poslužimo vojnom analogijom, od rata iscrpljivanjem prelaze na rat kretanjem, frontalnim napadom na plaće, radne uvjete, javni sektor i socijalne programe.

Frontalni napad

Nema sumnje da europske vladajuće klase, djelujući kroz nacionalne vlade i europske institucije, poduprte Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) i Organizacijom za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) prilično svjesno koriste krizu i deficite kako bi progurale niz mjera. Imaju trenutačan problem smanjivanja deficita koji su proizvod državnog spašavanja banaka 2008. i recesije. Ovo je ostavilo nekoliko perifernih ekonomija eurozone (Grčka, Španjolska, Irska, Portugal) u poteškoći s posuđivanjem novca te u opasnosti od nemogućnosti otplate dugova što bi imalo ozbiljne učinke na europske banke. U vrijeme grčkog *bailouta*, Martin Wolf je priznao *Financial Timesu* (5. svibnja 2010.): »Radi se o deklarativnom spašavanju Grčke, a zapravo spašavanju banaka«. To je istinito ne samo za Grčku. Banke i financijske institucije iz velike trojke EU-a – Velike Britanije, Francuske i Njemačke – posjeduju više od polovice grčkog duga, a također i više od polovice irskog, španjolskog, portugalskog i talijanskog. Sveukupno je 31. prosinca 2009. to iznosilo preko dva bilijuna dolara (brojke Banke za međunarodna poravnanja).

Cijena *bailouta* za Grčku i Irsku je nametanje drastičnih programa štednje. U proljeće 2010. grčka je kriza dala signal za obnovljenu ofenzivu EU-vlada. Grčkom su narodu tada nametnuti drakonski uvjeti: u zemlji u kojoj je prosječna mjesečna plaća 1200 eura nametnuto je smanjenje plaća 10-15 posto; mjerom zamjene samo jednog od 5 radnika koji se umirove nametnuta je drastična redukcija radne snage u javnom sektoru; mjere za omogućavanje otkaza u privatnom sektoru; rezovi u proračunu za zdravstvo i obrazovanje; daljnje privatizacije; podizanje općeg neizravnog poreza (PDV), koji najteže pogađa najsiromašnije, s

19 na 23 posto; smanjivanje mirovina; povišenje dobi za mirovinu na 67. Ove su mjere, s malim izmjenama, nametnute ili usvojene u Irskoj, Portugalu i Španjolskoj.

Cilj je zapravo iskoristiti krizu za nametanje oštrijih mjera neposlušnima: ne samo radi rezanja deficita i osiguranja tržišta nego radi ubrzanja ofenzive koja cilja učiniti Europu kompetitivnijom u novom međunarodnom kontekstu. To je osnovno. Socijalna država se održala, iako oslabljena i napadana zadnjih 30 godina, jer ju je Europa mogla priuštiti i jer je pomogla pacifikaciji radnika. Sada se tvrdi da je igra gotova. Pomak u ravnoteži ekonomske sile - rast novih neeuropskih ekonomija - naglašava činjenicu da standard života i razina socijalne zaštite koji su karakterizirali Zapadnu Europu od 1945. više, sa stajališta vladajuće klase, nije održiv.

U svom najdrastičnijem obliku ofenziva pogađa ekonomije tzv. »periferne« eurozone, ali također i nekoliko zemalja Istočne Europe. Ali radi se o sveeuropskom napadu. Svjedočimo mjerama štednje i velikom napadu na sindikate u Italiji (usmjereni na Fiatove tvornice automobila) te protivljenje reformi mirovina u Francuskoj prošle godine.

Slučaj koji se ističe jest Velika Britanija gdje nova koalicija Konzervativne stranke i Stranke liberalnih demokrata (»ConDem«), koja je došla na vlast u svibnju 2010., lansira ofenzivu zastrašujućih razmjera. Navodeći kao razlog nužnost smanjenja deficita, nametnula je opsežne rezove u javnoj potrošnji – izravnoj vladinoj potrošnji, ali i količini novca alociranog od centralne vlade lokalnim vlastima. To je dovelo do toga da su lokalne vlasti zatvorile javne službe, srezale subvencije volonterskim grupama i otpustile desetke tisuća radnika. Ogroman porast studentskih školarina uzrokovao je jednako masovne proteste. PDV je porastao sa 17 na 20 posto. Realne plaće danas su iste kao i 2005. – šestogodišnje zamrzavanje plaća nije viđeno od 1920-ih. Paralelno je vlada započela opsežne »reforme« zdravstva što pridonosi široko raširenoj privatizaciji usluga te će dovesti do smanjenja broja radnih mjesta širokih razmjera.

Lijeve politika u Europi

Kako je, suočen s ovom ofenzivom, reagirao Europski radnički pokret? Otpor se prvenstveno koncentrirao u sindikatima, a ne političkim strankama, što nije iznenađujuće ako se pogleda situacija na političkoj ljevici. Socijaldemokratske stranke su se bez iznimke, stidljivo ili entuzijastično i s različitim stupnjevima brzine i unutrašnjeg sukoba, okupile oko dominantno neoliberalnog diskursa. Ovo je točno ne samo ili čak naročito u teoriji, nego iznad svega u praksi, u upravljanju. I danas nastavljaju činiti isto.

Tri od 4 »periferne« zemlje – Grčka, Španjolska, Portugal – imaju socijaldemokratsku vladu. Pogledamo li malo dalje u prošlost možemo vidjeti ulogu koju je u vladi odigrala njemačka socijaldemokracija između 1997. i 2005. Slično je u Velikoj Britaniji, Francuskoj i drugdje. Istina, postoje neke naznake repozicioniranja francuske Socijalističke partije, britanske Laburističke partije i njemačke Socijaldemokratske partije (SPD) ulijevo. Međutim, ovi pokreti ostaju jako stidljivi, stoga je nužno vrlo kritično gledati na lijevu retoriku socijaldemokratskih stranaka u opoziciji – to se uvijek istopi pod pritiskom vladavine. Ne zaboravimo da je PASOK pobijedio na grčkim izborima u jesen 2009. s lijevom diskursom koji je bio suprotan ne samo prijašnjoj desnoj vladi nego i prijašnjim PASOK-ovim vladama. Danas, PASOK-ova vlada čini kako joj EU i MMF kažu. Samo su tri njihova zastupnika u parlamentu odbila glasati za program štednje prošle godine (suzdržali su se i bili promptno izbačeni iz PASOK-ove parlamentarne grupe). To nužno ne iscrpljuje pitanje ovih stranaka

jer se pod pritiskom krize i razmjerima napada na radničku klasu mogu pojaviti pukotine. Ali to će vjerojatno biti spor i neizvjestan proces.

Što je sa snagama lijevo od socijaldemokracije? Tu su ponajprije komunističke partije. Neke, zauzimajući poziciju protiv neoliberalizma, djeluju na sektaški i razjedinjujući način. To je ponajprije slučaj s Grčkom komunističkom partijom (KKE). Zatim su tu komunističke partije (posebno u Francuskoj i Španjolskoj) koje su dio koalicija/frontova s drugim snagama radikalne ljevice. Treće, tu su tradicionalne ekstremno lijeve organizacije koje u nekim pogledima zrcale situaciju u komunističkim partijama: od sektaštva do ozbiljnog uključivanja u nove koalicije i stranke. Konačno, postoje nove stranke koje uključuju snage različitih pozadina (kao u Portugalu i Njemačkoj). U nekim zemljama radikalna ljevica, manje ili više ujedinjena ili podijeljena, ima ozbiljnu težinu (posebno u Portugalu, Njemačkoj, Grčkoj i Francuskoj). Ali nigdje nije uspjela istisnuti socijaldemokraciju kao glavnu snagu na ljevici.

Sindikati

Otpor trenutno, ali i u doglednoj budućnosti, ovisi o sindikatima koje radnici smatraju svojim predstavničkim organizacijama. Sindikati mogu mobilizirati. Kada pozovu na akciju, posebno kada djeluju ujedinjeno, radnici se odazovu. Dvije velike grčke konfederacije, GSEE (privatni sektor) i ADEDY (javni) tijekom 2010. organizirale su 7 masovnih jednodnevnih generalnih štrajkova. Prvi u 2011. održan je 23. veljače.

U Francuskoj su, u pokretu protiv mirovinske reforme koji je počeo u proljeće 2010. te dosegnuo vrhunac u jesen, sindikalne konfederacije bile kičma pokreta strukturiranog oko niza jednodnevnih nacionalnih štrajkova i demonstracija koji su na vrhuncu izveli na ulicu 3,5 milijuna ljudi. U Portugalu je konfederacija CGTP (koju vodi Komunistička partija) organizirala 29. svibnja 2010. u Lisabonu demonstracije s 300 000 ljudi. Potom su 24. studenoga, po prvi put nakon 1988., CGTP i UGT (koju vodi Socijalistička partija) zajednički sazvale generalni štrajk, s masovnom podrškom i 3 milijuna štrajkača (od ukupne radne snage koju čini 4,7 milijuna). U Španjolskoj je štrajk za 29. rujna sazvala konfederacija CCOO i UGT i podržalo ga je 70% radnika.

Ali takvi jednodnevni štrajkovi su zapravo maksimum onog što su velike konfederacije spremne učiniti. I vlade to znaju. Može biti nezgodno, ali oni to mogu podnijeti. Vodstva glavnih sindikata su konzervativna. Oni ne traže sukob nego savjetovanje i mirenje. Njihov je problem da je ovog sve manje i manje kao što je na ponudi i sve manje ustupaka. Prisiljeni su reagirati na napade. Nadalje, mnogi su sindikati, službeno ili neslužbeno, povezani sa socijaldemokracijom. Tako da je, kada su suočeni sa socijaldemokratskom vladom, jedna stvar protestirati, a nešto posve drugo upustiti se u posvemašnju konfrontaciju.

Čak su i posve umjereni sindikati pod kapitalističkom ofenzivom prisiljeni na konfrontaciju. Ali nisu spremni na borbu do kraja, dok vlade i poslodavci općenito jesu, čineći samo marginalne ustupke. Ponekad, nakon protestiranja, sindikati stupaju u kolaboraciju s vladom kao što se katastrofalno dogodilo u siječnju u Španjolskoj oko mirovinske reforme. Ipak, u opsegu u kojem mobiliziraju, glavni sindikati pomažu otvoriti prostor za otpor.

Problematična je potreba/sposobnost prilagodbe sindikata novoj situaciji kako bi se, na svim razinama, pojavila nova vodstva sposobna za odlučan otpor na ofenzivu vlade i poslodavaca. Ovo implicira određeni stupanj političkog razumijevanja rizika. Također implicira demokratizaciju sindikata, koji često funkcioniraju ekstremno birokratski, kako bi ih se

dovelo pod kontrolu običnih članova.

Takva reorientacija i obnova sindikalizma može se dogoditi na dva načina: pojavom novih sindikata ili evolucijom unutar postojećih konfederacija. Pogledamo li situaciju u svakoj zemlji, vidimo da ima pozitivnih znakova. U Francuskoj postoje radikalni sindikati kao Solidaires i FSU, ali postoje također i lijeva strujanja unutar glavne konfederacije CGT. U Italiji federacija metalnih radnika FIOM, koja je dio glavne konfederacije CGIL, vodi otpor na nacionalnoj razini i posebno u Fiatu. U Španjolskoj, kao reakcija na prodaju u slučaju mirovina, nezavisni sindikati su organizirali štrajkove i demonstracije krajem siječnja u Galiciji, Baskiji i Kataloniji, a bilo je manifestacija opozicije i unutar CCOO-a i CGT-a.

Daleko od beznadnog

Ima još ohrabrujućih znakova. Uloga mladih ljudi apsolutno je ključan faktor. Jedan od najdinamičnijih elemenata pokreta u Francuskoj prošle jeseni bila je masovna mobilizacija učenika. U Velikoj Britaniji, napadi ConDem vlade dali su povoda onome što se oblikuje u najveći pokret studenata i učenika od 1960-ih. Također, postoji i nešto što se može opisati kao »mobilizacija građana« - primjerice rastući i sve militantniji pokret protiv rezova nametnutih od ConDem vlade u Britaniji koji uključuje sindikaliste, kvartovske akcijske grupe i mlade.

Usprkos razmjeru izazova, situacija za radnički pokret u Europi daleko je od beznadne. Opetovano je pokazano da su radnici, kad im se povjeri vodstvo, spremni mobilizirati. Ponekad je u određenim zemljama ofenziva poslodavaca i vlada zaustavljena ili usporena. Opozicija je vođena od sindikata, ali je uključivala i studente, mlade, *ad hoc* fronte, ponekad socijaldemokratske snage.

Međutim neoliberalni parni valjak, unatoč parcijalnim pobjedama, nastavlja napredovati. Prvi je zadatak kontra-ofenziva. Reći »Ne« nije dovoljan odgovor, ali je bitna polazna točka. Mobilizacija protiv mjera, što generalno nije preteško, prva je linija obrane. Zasljepljujuće je jasno da obični radnici, posebno u javnom sektoru koji se posvuda napada, mladi i umirovljenici ne snose bilo kakvu odgovornost za ekonomsku krizu koja se razvila od 2007. Slogan »nije na radnicima da plate za krizu, nego bi bankari i financijaši trebali platiti«, koji se na skoro identičan način ponavlja diljem Europe, čini se kao stvar zdravog razuma. Bijes je tu.

Ključna slabost

Ali postoji slabost radničkog pokreta koja daje prednost vladama i vladajućoj klasi. Ova slabost je politička. Nalazi se prvenstveno u neadekvatnoj prirodi snaga koje vode borbu. Ali leži također u odsustvu vjerodostojne, vidljive političke alternative neoliberalizmu. Takva politička alternativa nije preduvjet za otpor napadima kratkoročno, možda ni za pobjedu u pojedinim bitkama, ali na određenoj točki, nepostojanje koherentne alternative djeluje demobilizirajuće.

Jedna od kočnica mobilizacije i otpora novim ofenzivama izostanak je političke alternative i istinska razočaranost politikom, posebno tradicionalnom ljevicom što stavlja breme odgovornosti na radikalnu ljevicu. Jedno od najjačih oružja vladajuće klase proteklih 30 godina bila je tvrdnja da »alternativa ne postoji«. Mora se pokazati da postoji, da se antikapitalizam može pomaknuti s prosvjeda prema razvoju programa koji cilja na osvajanje većinske podrške. Ovaj problem stariji je od sadašnje krize, ali ga je ona učinila mnogo

hitnijim pitanjem.

Na ljevici je jedan od odgovora na taktiku ponovljenih jednodnevnih štrajkova zagovaranje trajnog generalnog štrajka. To bi zasigurno bio najbolji put ka pobjedi. Činjenica da se dosad nije nigdje dogodio ne znači da je nemoguć. Ali postoje prepreke – ne samo pasivnost sindikalnih vodstava nego i mnoga oklijevanja i nedoumice unutar radničke klase koja je daleko atomiziranija i nesigurnija no što je bila prije 30 ili 40 godina. No ne mora biti sve ili ništa. Francuska je prošle godine pokazala da su, čak i bez generalnog štrajka širokih razmjera, akcije najradikalnijih radničkih sekcija i mobilizacija mladih u kombinaciji s masovnim demonstracijama pokretu dale dodatnu snagu pa je došao jako blizu pobjede.

Druga lekcija koju trebamo naučiti od Francuske jest da je za svaku izborenu pobjedu, zapravo za svaku ozbiljnu bitku, presudan bio sukob ideja - pobjeda nad javnim mnijenjem i suprotstavljanje vladinoj propagandi.

Korisno je navesti nekoliko pozitivnih primjera. Pogledamo li pobjedničku kampanju u Francuskoj protiv Sporazuma o europskom ustavu iz 2005., vidimo da je izborena masovnom političkom kampanjom koja je uključivala snage iz političkog i sindikalnog krila radničkog pokreta, skupa s intelektualcima, pravnim aktivistima na globalnoj razini i drugima. Kad je CPE (vladin prijedlog mekšeg ugovora o zapošljavanju mladih) poražen nekoliko mjeseci kasnije, porazila ga je tijelo koje bi se moglo opisati kao socijalna i politička fronta koja je uključivala političke partije i sindikate na čelu s omladinskim i studentskim organizacijama. Prošlogodišnji francuski pokret protiv mirovinske reforme karakterizira slična kombinacija štrajkova, uličnih demonstracija i masovne političke kampanje. Ovakvi tipovi pokreta mogu pobijediti, a oni su također retorta u kojoj se može dogoditi obnavljanje radničkog pokreta i pojava novih političkih snaga.

Preveo Jovica Lončar

[Murray Smith je član antikapitalističke partije Dei Link (Ljevica) iz Luksemburga. Tekst je izvorno objavljen u kanadskom časopisu [New Socialist](#)]